

POSOČJE V ZGODNJEM SREDNJEM VEKU

DRAGO SVOLJŠAK

Goriški muzej, Nova Gorica (grad Kromberk)

Severni del Slovenskega primorja, ki ga poznamo pod imenom Posočje, Goriška ali Goriško primorje je ozemlje, ki mu je reka Soča s svojimi pritoki Idrijco, Bačo, Vipavo, Nadižo in Terom ogrodje in ki ga kljub neenotnemu prirodnemu značaju povezuje v krepko skupnost. Posočje ali Goriška ni niti klimatsko niti po reliefu in ne po gospodarski strukturi ali zgodovinskem razvoju enotna dežela. Sestavlja jo vrsta manjših enot, ki so med seboj hidrografske, prometne, jezikovne ali historično povezane. Geografsko se Posočje deli v alpsko (Tolminsko, Bovško, Kobariško), srednje (Trnovska, Banjška, Idrijska planota ter pogorje Korade), osrednje (Vipavska dolina, Brda in Goriška ravnina) ter Kras in Soška ravan.¹

Posočje so Slovenci naseljevali v več tokovih. V Vipavsko dolino je bil usmerjen eden od njih. Tu so se formirala močna naseljitvena jedra v okolici Vipave, Ajdovščine in Šempasa. Drugi naseljitveni val, usmerjen prek škofjeloškega in polhograjskega hribovja, je zajel planoto med Idrijco in Bačo ter segal do Koritnice, kjer je bila Baška grapa pregrajena z zadnjim izrastkom poznoantičnih italjskih zapor, segel pa je tudi v dolino Soče vse do Bovca in Kobarida. Od tod se je odcepila močna struja v dolino zgornje Nadiže in skupaj z goriško-briškim tokom naselila gore v čedadsko-tarčentskem zaledju.

Slovenski naseljitveni val v Posočje oziroma Goriško je bil dosti hiter in močan. Tu ni bilo večjih ovir, predvsem ni bilo močnejših obrambnih točk, ki bi z močnimi posadkami mogle držati deželo dalj časa v bizantinskih ali langobardskih rokah. S predstražami so Slovenci okoli leta 600 dosegli ravnino Furlanije. Njihov val se je ustavil na črti, kjer mejijo Kras, Goriška brda in južni izrastki Alp z ravnino. Na tej črti so Langobardi podedovali že v času gotskega in bizantinskega gospostva v severozahodnem delu Italije utrjeno vojaško mejo. Ob njej se je prodor Slovencev ustavil, nastala je etnična meja, ki je dolga stoletja ostala skoraj nespremenjena.²

Po letu 600 torej smemo računati s strnjeno poselitvijo Slovencev v Posočju. Kako se to izraža v arheološkem gradivu? Prve zgodnesred-

¹ B. Marušič, Posočje in Goriška. Goriška srečanja 1, 1966, 12.

² M. Kos, Zgodovina Slovencev (1955²) 55 ss.

njeveške najdbe v Posočju segajo v prva leta po drugi svetovni vojni, odkrite najprej v Gojačah v Vipavski dolini,³ nato pa so sledila odkritja na Morleku⁴ nedaleč od Gojač, v Tolminu,⁵ v Podmelcu,⁶ na Vitovljah,⁷ v Batujah,⁸ Ajdovščini,⁹ na Pečinah na Šentviški planoti¹⁰ in na Sv. Pavlu nad Vrtovinom.¹¹

Doslej poznamo samo v Podmelcu v Baški grapi zgodnesrednjeveške najdbe, ki jih lahko opredelimo kot langobardske. Tu je bilo v dveh sondah odkritih pet grobov s pridevki, ki bi nekropolo mogli uvrščati v langobardski kulturni krog, časovno pa v čas od 5. do 7. stoletja, to je okoli 150 let trajajoče razdobje. Prek Jelovice in Petrovega brda v Baško grapo je po Wernerjevem mnenju vodila pot Langobarde iz Panonije v Italijo.¹² Žal samo najdišče v Podmelcu ne zadostuje za natančnejšo določitev smeri te poti, ki sicer po dolini Bače ni problematična, zato pa je negotova njena smer od sotočja Bače in Idrijce, mimo Tolmina in prek Kolovrata proti Čedadu. Zanimivo bi bilo dognati, kakšna je bila vloga Kozlovega roba pri Tolminu v pozni antiki in kasneje, saj je izredna strateška točka na prehodu prek Soče in je z njega moč nadzirati vsa dogajanja v dolini Soče skoraj od Kobarida do Tolmina. Nekaj elementov, ki kažejo na poseljenost tega strateškega položaja v pozni antiki, so že dala izkopavanja srednjeveškega gradu.¹³

Nerešeno ostaja še vedno vprašanje Solkana, ki ga viri navajajo kot najbolj zahodni izrastek langobardskega limesa, t. i. Siliganum. Tu naj bi bilo selišče enega izmed langobardskih rodov ali fare.¹⁴ Arheoloških najdb, ki bi tako vlogo Solkana potrjevale, doslej tu ne poznamo. Nasip prazgodovinskega gradišča na Kekcu nad Novo Gorico pa kaže sledove neke predelave oziroma ponovne utrditve, ki po načinu izdelave sodijo v čas antike. Samo z izkopavanji pa bi lahko dognali njihovo dejansko starost in pripadnost in morda potrdili povsem nedokazano domnevo, da bi lahko na Kekcu iskali langobardski Siliganum.¹⁵

V alpskem delu Posočja so nam staroslovenske najdbe doslej poznane v Tolminu in na Pečinah na Šentviški planoti. Najdbe iz Tolmina, odkrite v cerkvi sv. Urha na sedanjem pokopališču (obsenčni obroček s stožčastim zaključkom, bronast uhan lunastega tipa z vložnim emaj-

³ J. Kastelic, Najdbe zgodnjega srednjega veka v Gojačah pri Gorici. Zgod. časopis 6-7, 1952-53 (1953) 89 ss.

⁴ J. Kastelic, o. c. 98.

⁵ S. Gabrovec, Nekaj novih staroslovenskih najdb. Arh. vestnik 6, 1955, 134.

⁶ V. Šribar, Zgodnesrednjeveško grobišče in naselbina v Podmelcu — Baška grapa. Arh. vestnik 18, 1967, 377 ss.

⁷ Varstvo spomenikov 8, 1960-61 (1962) 218 (T. U.).

⁸ Varstvo spomenikov 12, 1967 (1969) 99 (D. S.).

⁹ Varstvo spomenikov 13-14, 1968-69 (1970) 157.

¹⁰ Varstvo spomenikov 13-14, 1968-69 (1970) 174.

¹¹ D. Svoljšak, Arh. pregled 8, 1966 (1968) 151—152.

¹² V. Šribar, o. c. 76 in 78.

¹³ Raziskovalni Zavod za spomeniško varstvo Gorica, Nova Gorica, leta 1964, neobjavljeno.

¹⁴ B. Grafenauer, Zgodovina slovenskega naroda 1 (1964) 300.

¹⁵ Topografija območja občine Nova Gorica, opravljena leta 1968, neobjavljeno. Zbrano gradivo je sedaj na Zavodu za spomeniško varstvo Gorica in v Goriškem muzeju.

lom, prstan z vgraviranim križem) so izrazito ketlaške in povezujejo Tolmin z najdišči na Gorenjskem (Komenda, Bled, Kranj, Ljubljana).¹⁶

Dosti bolj problematična je najdba dveh skeletnih grobov na Pečinah.¹⁷ Etnična in časovna opredelitev grobov je zaradi odsotnosti kakršnihkoli pridevkov povsem nezanesljiva. Značilna za oba grobova je obloga skeletov s ploščami skrila, podobno kot v Gojačah¹⁸ ali na številnih sočasnih nekropolah v Istri.¹⁹ Samo na podlagi načina pokopa in orientacije v smeri vzhod—zahod je časovna opredelitev dokaj tvegana. Če sta groba dejansko zgodnjersrednjeveška in ne morda starejša, bi ju lahko postavili v čas od 7. do 9. stoletja, etnična opredelitev pa ostaja tudi vnaprej neznanka.

Povsem prazno je Kobariško in Bovško, prav tako pa ni sledov prve naselitve Slovencev v dolini Soče med Volčami in Gorico. Posebno preseneča, da v Goriških Brdih ni sledov najbolj zgodnje poselitve naših prednikov. Pogosta so staroslovenska najdišča na prehodu iz gričevnatega briškega sveta v plodno furlansko nižino, v samih Brdih pa le »grad« nad Kozarnim²⁰ in »Pungart« nad Belim²¹ lahko, z določenim zadržkom seveda, označimo kot potencialni zgodnjersrednjeveški najdišči, t. i. hausberga.

V Vipavski dolini so zgodnjersrednjeveška najdišča osredotočena na prostoru med Ajdovščino in Šempasom: Gojače, Morlek, Vitovlje, Sv. Pavel nad Vrtovinom, Batuja, Ajdovščina.

V Gojačah²² je bila leta 1948 odkrita prva zgodnjersrednjeveška nekropola v Posočju. Odkritih je bilo 10 grobov, delno vsekanih v skalo, s skeleti, obloženimi s kamnito oblogo in pokritimi s ploščami skrila. Ležali so v smeri sever—jug. Bronasta ostroga z železno konico in železnimi zakovicami je najbolj značilen predmet, najden v gojaških grobovih, poleg nje pa še dvodelna pasna spona v obliki črke D, dva noža, vretence in kamenček za prstan. Izvor ostroge postavlja J. Kastelic v frankovsko-alamanski prostor, po materialu, velikosti, masivnosti in dekorativni učinkovitosti pa meni, da je blizu starohrvatskim ostrogam iz Dalmacije in ostrogam iz Kolina na Češkem. Označuje jo kot import iz Bavarske, časovno jo stavlja v karolinški čas oziroma v 9. stoletje. S tem so datirane tudi vse druge najdbe in vsa nekropola. Etnično pa jo opredeljuje J. Kastelic kot staroslovensko.

J. Werner²³ meni, da je gojaških deset grobov v zvezi s frankovsko posadko na področju Gorice. Če gre dejansko za grobove frankovske posadke, potem so železni nož, deli noše in orientacija grobov v smeri

¹⁶ S. Gabrovec, o. c. 134. J. Kastelic, o. c. 107.

¹⁷ Varstvo spomenikov 13-14, 1968-69 (1970) 174.

¹⁸ J. Kastelic, o. c. 93, 94.

¹⁹ B. Marušič, Staroslovenske in neke zgodnjersrednjeveške najdbe v Istri. Arh. vestnik 6, 1959, 97 ss. B. Marušič, Zgodnjersrednjeveško grobišče v Čelegi pri Novem gradu v Istri. Arh. vestnik 9-10, 1958-59 (1961) 201, z ostalo literaturo.

²⁰ Topografija, neobjavljeno.

²¹ Topografija, neobjavljeno.

²² J. Kastelic, o. c. 89.

²³ J. Werner, Ranokarolinška pojaspna garnitura iz Mogorjela kod Čapljinje (Hercegovina). Glasnik Zem. muz. NS 15-16, 1961, 240, 241.

sever — jug nenavadni. Ostroga in deli pasu pa so po mnenju J. Wernerja nedvomno zgodnjekaroliški in spadajo v čas frankovske oblasti v Furlaniji in Istri.

Južno od Gojač, ob cesti Gorica—Ljubljana, na ledini Morlek,²⁴ so bili skoraj istočasno kot v Gojačah odkriti trije skeletni grobovi, pokriti s kamni. V enem izmed njih so bili kot pridevki bronast uhan z dvema kvačicama in trikotno sploščenim obodom na spodnji strani, z luknjico, dalje bronast uhan z dvema kvačicama in sploščenim obodom s tremi luknjicami in bronasta igla s sploščeno in uvito glavico. Posebno sta zanimiva uhana, ki sodita v skupino t. i. alamanskih uhanov. Časovno sodita v 7. stoletje, možna pa je tudi nekaj nižja datacija, če jih povežemo s premiki Alamanov. B. Marušič²⁵ meni, da bi — če sta uhana z Morleka derivat uhanov iz Modrušanov in Brkača v Istri — bil to arheološki dokaz, da so Vzhodni Goti naselili del Alamanov tudi v Istro. Najdba na Morleku bi bila časovno tako najstarejša in doslej edina iz obdobja pred naselitvijo Slovencev na tem področju.

Na Vitovljah²⁶ je bilo najdenih več predmetov v grobovih, ki so bili uničeni pri gradnji vodovoda, med njimi vsekakor zgovoren element, namreč bronast uhan, spodaj zvit v zanko. Uhan tega tipa je morda značilen za karantansko kulturno skupino,²⁷ kar bi postavljalo nekropolo na Vitovljah v 7. stoletje in bi bila po etnični pripadnosti staroslovanska (po P. Korošec).

Predromanski pletenini iz Batuj, ki ju poznamo pod nazivi »Možinova« in »Lipovževa« plošča, je E. Cevc²⁸ označil kot izdelek »karoliško-italske državne umetnosti poljudne smeri, ki je italska po svojem poreklu, karoliška pa po času in obsegu največje razširjenosti«. Na osnovi motivov pripisuje pletenini kasni dobi pletenine, v 11. stoletje. Ljudsko izročilo povezuje oba reliefa s staro cerkvijo sv. Jurija, o kateri poroča župna kronika, da je stala nedaleč od Batuj proti zahodu, ob potoku Konjščaku in ki so jo podrli leta 1726, ko je bila sezidana sedanja župna cerkev sv. Ane. Ledina, kjer je cerkev stala, še danes nosi ime »Pri sv. Juriju«. Patrocinij, pletenini in še nekateri elementi, ohranjeni v izročilu, so dovoljevali sklep, da gre za pomemben zgodnj srednjeveški objekt. Izkopavanja v letu 1967 so take domneve potrdila.²⁹ Temelji pričakovane cerkvice sicer niso bili odkriti, čeprav množina najdene malte, drobec kamnitega stebra in drobci ometa pričajo o njenem obstoju. Odkrita pa je bila doslej največja staroslovanska nekropola v Posočju. V 56 grobovih, poglobljenih v živo skalo (lapor), orientiranih razen v dveh primerih z manjšimi odkloni v smeri vzhod — zahod, je bilo najdenih nad 70 pridatkov: bronastih in srebrnih obsenčnih obročkov s

²⁴ J. Kastelic, o. c. 98 ss.

²⁵ B. Marušič, Arh. vestnik 6, 1955, 114.

²⁶ Varstvo spomenikov 8, 1960-61 (1962) 218, T. na str. 260.

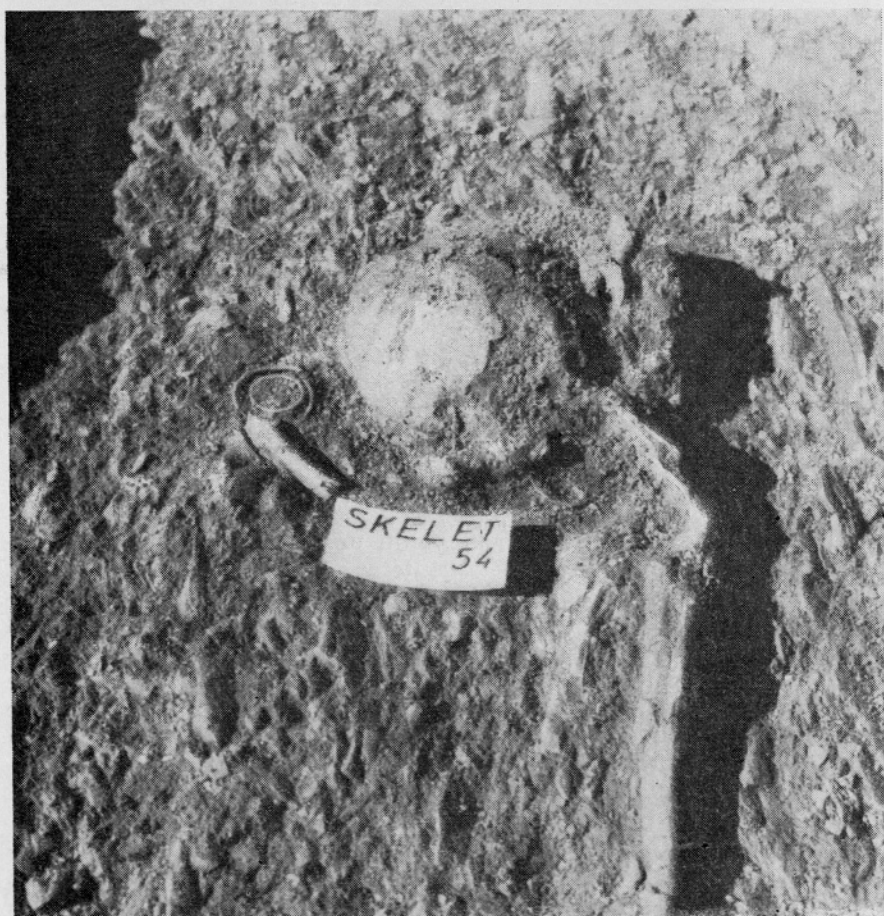
²⁷ P. Korošec, Poskus delitve slovanske materialne kulture na področju Karantanije. Zgod. časopis 15, 1961, 157 ss.

²⁸ E. Cevc, Predromanski pletenini iz Batuj. Arh. vestnik 1, 1950, 136 ss.

²⁹ Izkopavanja sta jeseni 1967 opravila Goriški in Narodni muzej (dr. Vinko Šribar in Drago Svoljšak), neobjavljeno. Glej tudi Varstvo spomenikov 12, 1967 (1969) 99 (D. S.) in D. Svoljšak, Batujске arheološke najdbe. Goriška srečanja 12, 1968, 20 ss.

konusi, uhanov z bikoničnimi votlimi jagodami na obodu, luničastih uhanov, prstanov in nožev. Najdbe so značilne ketlaške in tako etnično, kulturno in časovno grobišče nedvomno natanko opredeljujejo. Posebno dragocena najdba je okrogla fibula v grobu 25 (sl. 3), na kateri je upodobljen »agnus dei«. Fibula omejuje grobišče navzgor, taka trditev pa se opira tudi na dejstvo, da je bila najdena v enem izmed dveh grobov, ki sta bila orientirana v smeri sever — jug, torej v tistem delu grobišča, kjer so bili grobovi že razporejeni okoli cerkve. Ostali del grobišča namreč daje vtis nekropole ob cerkvi in lahko domnevamo, da je starejši od cerkvice sv. Jurija.

Odkritje grobišča v Batujah je vsekakor poučen primer, kako v bodoče usmeriti raziskovanje zgodnjega srednjega veka v Posočju. Več

Sl. 1. Batuje. Srebrni obsenčni obročki ob lobanji v grobu 54

Fig. 1. Batuje. Anneaux d'argent aux tempes auprès du crâne dans la tombe 54

Sl. 2. Batuje. Grob 57

Fig. 2. Batuje. Tombe 57

pozornosti moramo posvetiti proučevanju umetnostnih spomenikov, poiskati moramo morebitne arheološke terene ob romanskih, gotskih in drugih cerkvah. Potrdilo, da je taka usmeritev pravilna, čeprav zgodnjersrednjeveških najdb doslej še ni bilo, je najdba romanske cerkve pod tlakom farne cerkve sv. Martina v Grgarju. Morebitna zgodnjersrednjeveška najdišča so lahko tudi tam, kjer so do reform Jožefa II. stale cerkvice, ki so sedaj porušene in je v večini primerov spomin nanje le še ledinsko ime, in sicer sv. Lovrenca na Krasu, sv. Primoža v dolini Vogrščka, sv. Ambroža nad Temenico na Krasu, sv. Helene nad Gonjčami v Goriških Brdih, na Srednjem vrhu pri Šempasu in na Nemškarici pri Ajdovščini.³⁰

Kakšno vlogo je odigral v tem času naseljevanja Slovencev v Vipavsko dolino Sv. Pavel nad Vrtovinom? Močno utrjena poznoantična postojanka na pobočju Čavna vsekakor ni mogla ostati ob strani. Zankrat poznamo s Sv. Pavla štiri skeletne grobove, od katerih so bili

³⁰ Topografija, neobjavljeno.

trije vkopani v tlak neke antične stavbe, v četrtem (grob 4), ki je bil vkopan v ruševine obrambnega zidu, pa je ob skeletu ležala železna puščica s tordiranim tulcem in ostjo v obliki lastavičjega repa, poleg nje pa igla — stilos, prav tako iz železa.³¹ Podobna puščica je bila najdena po drugi svetovni vojni, pri obnovi porušene cerkvice sv. Pavla.³² Puščice tega tipa na zgodnjerednoveških najdiščih niso redke, časovno jih opredeljujejo datirane najdbe iz Dalja in Jakovo—Surčina v 6.—8. stoletje. Oblikovno puščice s tordiranim tulcem kažejo bizantinski vpliv.³³ Grob 4 je bil orientiran v smeri vzhod—zahod. Pridevki v grobu 4 so premalo izraziti za etnično opredelitev ne samo groba, ampak naselbine sploh. Posamezne zgodnjerednoveške najdbe v sami naselbini, pomešane s poznoantičnimi (kresilo) prav tako ne zadostujejo za zanesljivo opredelitev nosilcev, čeprav najbrž ni zgrešeno pripisati Slovencem naselbino na Sv. Pavlu v času po letu 568.

Sl. 3. Batuje. »Agnus dei«, upodobljen na emajlirani bronasti fibuli (grob 25)

Fig. 3. Batuje. »Agnus dei«, modelé sur une fibule de bronze émaillée (tombe 25)

Gostota najdišč v tem delu Vipavske doline preseneča zato, ker skoraj v ravni črti sekajo dolino in jo zapirajo na mestu, kjer je najbolj ozka in kjer prehaja iz široke kotline s središčem v Ajdovščini v dolino, ki se odpira proti Gorici. Tu deli Vipavsko dolino na spodnjo in zgornjo nizek gričevnat hrbet. Pri Selu oziroma Batujah se cepi tudi cesta, že v antiki pa je tod vodila iz doline Vogrščka cestna povezava Akvileje z Emono. Ali lahko pripišemo sv. Pavlu nad Vrtovinom, Gojačam, Batujam neko strateško vlogo? Vsekakor bi bilo zanimivo raziskovati tudi v tej smeri, posebno pa raziskati pomen in vlogo Sv. Pavla v času naseljevanja Slovencev in v prvem obdobju naselitve v Vipavski dolini.

V zadnjem času (1968, 1969) so izkopavanja v Ajdovščini³⁴ pokazala, da se je na ruševinah rimske postojanke Castra življenje nadaljevalo.

³¹ Varstvo spomenikov 12, 1967 (1969) 129.

³² J. Kastelic, o. c. 96, sl. 8.

³³ S. Petru, Nekaj zgodnjerednoveških najdb iz Gorjancev. Arh. vestnik 18, 1967, 435, opomba 13.

³⁴ Varstvo spomenikov 13-14, 1968-69 (1970) 157.

Sl. 4. Sv. Pavel nad Vrtovinom
Fig. 4. Sv. Pavel nad Vrtovinom

Sl. 5. Sv. Pavel nad Vrtovinom. Grob 4
Fig. 5. Sv. Pavel nad Vrtovinom. Tombe 4

Tu so bili med ruševinami velike atrijske hiše iz 4. stoletja odkriti suhi zidovi in ob njih mnogo drobcev hišnega lepa s sledovi vej. V plasti, ki ji te gradbene ostaline pripadajo, sta bili najdeni tudi dve stekleni jagodi z mrežastim ornamentom. Jagodi sta značilni za najdišča 6. stoletja in kot edini drobni najdbi iz zgodnesrednjeveške plasti v Ajdovščini v ta čas uvrščata tudi odkrite poantične gradbene ostaline. Trenutno bi lahko zgodnesrednjeveški horizont v Ajdovščini vključevali v sklop historičnih dogajanj 6. in 7. stoletja. Kakšno vlogo pa je lokaliteta Castra imela v času naseljevanja Slovencev, bo tudi v bodoče težko dognati, ker je ostalo le še malo prostora za načrtno raziskovanje.

V sestavku sem na kratko opisal tisto, kar je bilo na področju zgodnesrednjeveške arheologije v Posočju dosedaj narejenega, ob tem pa sem se dotaknil tudi možnosti za bodoče delo. Te vsekakor niso majhne, saj imamo opraviti s skoraj neraziskanim področjem, že samo skromen pregled terena pa je izluščil množico potencialnih zgodnesrednjeveških najdišč. Tista pa, ki jih poznamo, pa nam govorijo o dogajanjih v Posočju v času pred prihodom Slovencev — Podmelc, Morlek, Ajdovščina, o času prvega naseljevanja naših prednikov — Vitovlje, Sv. Pavel nad Vrtovinom in nazadnje o času, ko so bili Slovenci ob zahodni etnični meji že ustaljeni — Tolmin, Batuje.

RÉSUMÉ

La Vallée de la Soča dans le haut moyen âge

Les Slovène ont peuplé le Littoral septentrional ou la Vallée de la Soča en plusieurs courants, qui furent dirigés vers la Vallée de la Vipava et les Goriška brda (coteaux) et, par la Baška grapa et la vallée de l'Idrijca, vers la Vallée de la Soča et celle de la Nadiža. La vague de peuplement s'arrêta auprès du limes lombard fortifié, à la limite du Karst, des Brda et des excroissances méridionales des Alpes avec la plaine. Nous connaissons jusqu'ici des découvertes médiévales anciennes de Gojače, Morlek, Batuje, Ajdovščina, Sv. Pavel nad Vrtovinom, Vitovlje, Tolmin, Podmelc, Pečine et Kekec (Nova Gorica).

Du cercle culturel lombard font partie cinq tombes à squelette de Podmelc (5e au 7e s.), ainsi que des découvertes des couches de peuplement faites à Ajdovščina. Trois tombes à squelette de Morlek près de Gojače (7e s.) peuvent se lier aux déplacements des Alamans, sur la base des boucles d'oreilles dites alamanes, qu'on y a trouvées.

Dans plusieurs tombes détruites à Vitovlje on a découvert des matériaux, caractéristiques pour le groupe culturel carantarien du 7e siècle (selon P. Koršec). Temporellement, et moins sûrement aussi ethniquement, nous pouvons ranger dans le même groupe que Vitovlje aussi Sv. Pavel nad Vrtovinom. Les nécropoles de Batuje et de Tolmin, qui appartiennent au cercle culturel de Kötllach, ont un caractère vieux-slovène expressif. Particulièrement importante est la nécropole de Batuje, où l'on a recherché jusqu'ici 84 tombes

autour de l'église de St. Georges, d'où proviennent deux plaques de pierre à ornementation en forme de treillis.

Incertaine est cependant la détermination de deux tombes sur la Šentviška planota (plateau). Par la manière de l'ensevelissement, nous pouvons les comparer aux tombes de Gojače, mais elles ne contenaient pas d'inventaire qui eût permis leur détermination temporelle et ethnique.

Nous attribuons une signification particulière à Sv. Pavel nad Vrtovinom. Les sondages dans la localité qui a atteint son point culminant dans l'antiquité avancée, ont montré que nous pouvions nous attendre dans les couches de peuplement aussi à des matériaux médiévaux anciens et par là aussi à la possibilité de la recherche de la culture de peuplement de cette période.

A l'avenir il faudra consacrer une grande attention aussi à la recherche de nouvelles localités et rechercher les endroits que, sur la base des reconnaissances topographiques, nous pouvons ranger parmi les localités potentielles du haut moyen âge, comme par ex. auprès de l'église de St. Martin à Grgar, au Srednji hrib près de Šempas, à la Nemškarica près d'Ajdovščina, à Sv. Lovrenc na Krasu, Bela et Kozarno dans les Brda.